

Portréty předbělohorských intelektuálů

Dnešní svět vnímá osobnosti obrazem. Vezměme si portréty spisovatelů na záložkách knih, galerie univerzitních rektorů, fotografie slavných vědců u jejich rozhovorů pro noviny a časopisy, stylizované podobizny komentátorů u jejich sloupků – a to jsme zatím jmenovali jen konzervativní média.

TEXT — MARTA VACULÍNOVÁ

Některé čtenáře však může překvapit, že podobným způsobem vnímali diváci i čtenáři slavné osobnosti už v 16. a 17. století. Dokladem toho je přehledová monografie *Portréty předbělohorských intelektuálů*, kterou v minulém roce vydalo nakladatelství Academia.

Proč právě portréty intelektuálů? Na jejich podobiznách totiž – a to je jeden z jevů, které do současnosti nepřetržitely nebo vypadají dnes trochu jinak – nacházíme největší množství textů, prozaických i básnických. Podle dobové představy malíř nebo rytec mohl zachytit podobu portrétovaného, nemohl však, ačkoli se o to snažil, docela vystihnout jeho charakter, nadání, vzdělání či tvůrčí schopnosti. Pomocí různých atributů mohl sice naznačit profesi vyobrazené osoby, když jí vložil do ruky kružidlo, léčivou rostlinu či knihu, o mnohém vypovídal i oděv a ozdobné předměty jako medailony s portrétem panovníka či udělené řády. Aby však byla podoba osobnosti úplná, bylo třeba dodat další informace, které mohl zprostředkovat pouze text.

Tak vznikla myšlenka podívat se na portréty předbělohorských intelektuálů z pohledu tří vědních oborů – dějin umění (Martina Šárovcová), dějin odívání (Alena Nachtmannová) a klasické filologie (Marta Vaculínová). Poznatky těchto tří disciplín je při průzkumu portrétů možné vhodně kombinovat, někdy se však jejich pohledy rozcházejí – portrét,

***Aby byla
podoba
osobnosti úplná,
bylo třeba
dodat další
informace,
které mohl
zprostředkovat
pouze text.***

kteří má zajímavý text, může mít z hlediska ostatních disciplín naprosto marginální význam a naopak. Původní záměr zpracovat tištěné portréty ve starých tiscích a jednolistech se postupně rozšířil i na malované portréty v rukopisech. Jako srovnávací materiál byly navíc v některých případech použity portrétní medaile, obrazy či epitafy, nikoli ovšem s nárokem na úplnost. Podobně ilustrativní jsou i příklady skupinových portrétů.

V knize nechybí ani osobnosti spjaté se světem hudby. Tváře hudebníků dvora Rudolfa II. známe z kvalitních grafických portrétů, ať už je to mědiryt Rafaela Sadelera zachycující kapelníka Philippa de

Monte nebo císařského kaplana Jacoba Chimarrahaea, jenž se nechal portrétovat dokonce několikrát. Aegidius Sadeler vytvořil známý portrét šlechtice, hudebníka a intelektuála Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdruzic. Pod portrétním oválem můžeme přečíst Harantovo latinské osobní heslo *Virtus ut sol micat* (Ctnost září jako slunce), pokud ovšem noty nahradíme příslušnými solmizačními slabikami. Pro vydání svého díla *Opus musicum* (Praha 1590) se nechal portrétovat Jacobus Handl Gallus, skladatel původem ze Slovinska. V hudebních rukopisech nechybí ani portréty mecenášů, kteří vznik rukopisných děl financovali. Jako příklad uvedme vrchnostenského úředníka Martina Pruška z Prušova, jenž roku 1619 daroval přeštickému literátskému bratrstvu hlasovou knihu motet. A samotní literáti se nechávali také portrétovat, ne vždy se ovšem dají identifikovat jejich jména, většinou můžeme s jistotou určit jen ty nejvýznamnější, jako jsou Adam Písecký a Václav Berounský na vyobrazení teplického literátského bratrstva z devadesátých let 16. století. ✘

Knihu Portréty předbělohorských intelektuálů / Portraits of Intellectuals between 1516 and 1620 vydalo nakladatelství Academia, Praha 2022. Autorky jsou M. Vaculínová, M. Šárovcová a A. Nachtmannová.

